

BS/118/2012

AFILIACJE POLITYCZNE SPRZED

ROKU 1989 A STOSUNEK

DO PRZEMIAN USTROJOWYCH

I POCZUCIE WPŁYWU NA SPRAWY

PUBLICZNE

Znak jakości przyznany CBOS przez Organizację Firm Badania Opinii i Rynku
11 stycznia 2012 roku

Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej
ul. Żurawia 4a, 00-503 Warszawa
e-mail: sekretariat@cbos.pl; info@cbos.pl
<http://www.cbos.pl>
(48 22) 629 35 69

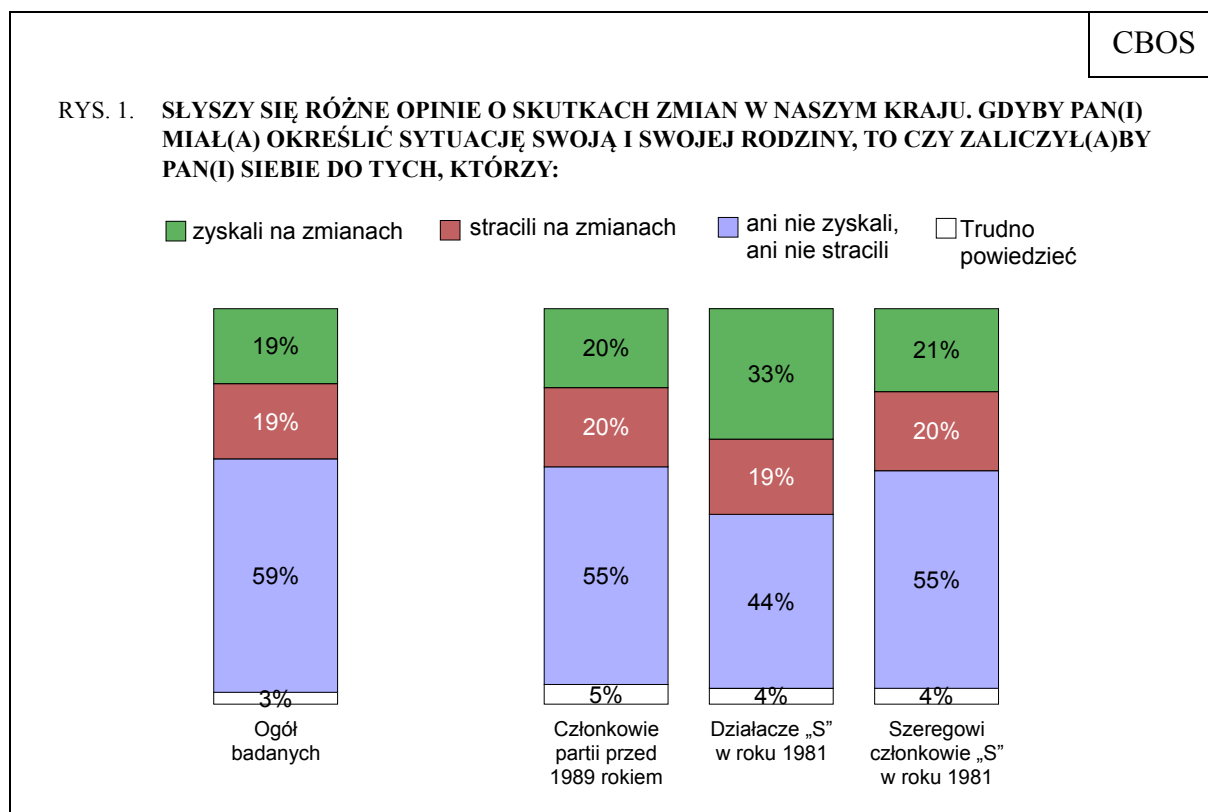
W latach ubiegłych CBOS wielokrotnie prowadził badania dotyczące oceny zmian systemowych po roku 1989. Z biegiem czasu wśród naszych respondentów coraz mniej jest jednak ludzi, którzy pamiętają okres PRL nie tylko z dzieciństwa, ale przeżyli go w sposób bardziej świadomy: zdobywając wówczas doświadczenie zawodowe, zakładając rodziny, dokonując wyborów politycznych itd. Badanie CBOS „Świadomość wielkiej zmiany: społeczna percepcja roli »Solidarności« w upadku komunizmu w Polsce” zrealizowane w czerwcu na próbie ankietowanych mających dziś 49 lat i więcej (w roku 1980 mających co najmniej 17 lat) pozwala pokazać przemiany ustrojowe w Polsce z perspektywy takich właśnie osób¹. Szczególnie interesujące wydawało się nam, czy orientacje polityczne sprzed roku 1989 (jeśli za takie uznamy członkostwo w „Solidarności” w roku 1981 oraz przynależność do PZPR, ZSL czy SD) wpłynęły na stosunek do przemian ustrojowych. Pamiętać przy tym należy, że członkowie partii i członkowie pierwszej „Solidarności” to nie są kategorie, które się wykluczają, przeciwnie, nie mała część osób należących wówczas lub w przeszłości do partii, przystąpiła do nowego związku (w naszej próbie wstąpienie do NSZZ „Solidarność” zadeklarowało 28% członków partii w okresie PRL). Większość z tych osób zrezygnowała z przynależności partyjnej przed rokiem 1980 lub – co zdarzało się najczęściej – w latach 1980–82. Co więcej, nie oceniając motywów przynależności do PZPR (czy którejs z jej satelickich partii), warto zaznaczyć, że blisko co trzecia osoba należąca przed rokiem 1989 do partii (32%) deklaruje, że w jakimś okresie swojego życia czuła się przeciwnikiem panującego wówczas ustroju.

BILANS ZMIAN W WYMIARZE OSOBISTYM, CZYLI KTO ZYSKAŁ, A KTO STRACIŁ NA TRANSFORMACJI

Większość Polaków w wieku średnim i starszym ma poczucie, że osobiście ani zyskała na zmianach ustrojowych, ani na nich nie straciła. Pozostałe osoby równie często

¹ Badanie CBOS zrealizowano w ramach projektu „Świadomość wielkiej zmiany: społeczna percepcja roli »Solidarności« w upadku komunizmu w Polsce” pod kierunkiem dr Adama Mielczarka w dniach 24 maja – 10 czerwca 2012 roku na liczącej 982 osoby reprezentatywnej próbie losowej mieszkańców Polski mających 49 i więcej lat. Projekt został sfinansowany ze środków Narodowego Centrum Nauki.

uważają się za beneficjentów zmian, co sądzą, że na nich stracili. Afiliacje polityczne sprzed roku 1989 nie są bez znaczenia dla postrzeganego bilansu zmian dla siebie i swojej rodziny. Najczęściej o korzyściach wynikających z transformacji mówią działacze „Solidarności” z roku 1981. Oceny szeregowych członków związku, a także członków partii politycznych działających przed rokiem '89, nie odbiegają od notowanych wśród ogółu badanych.

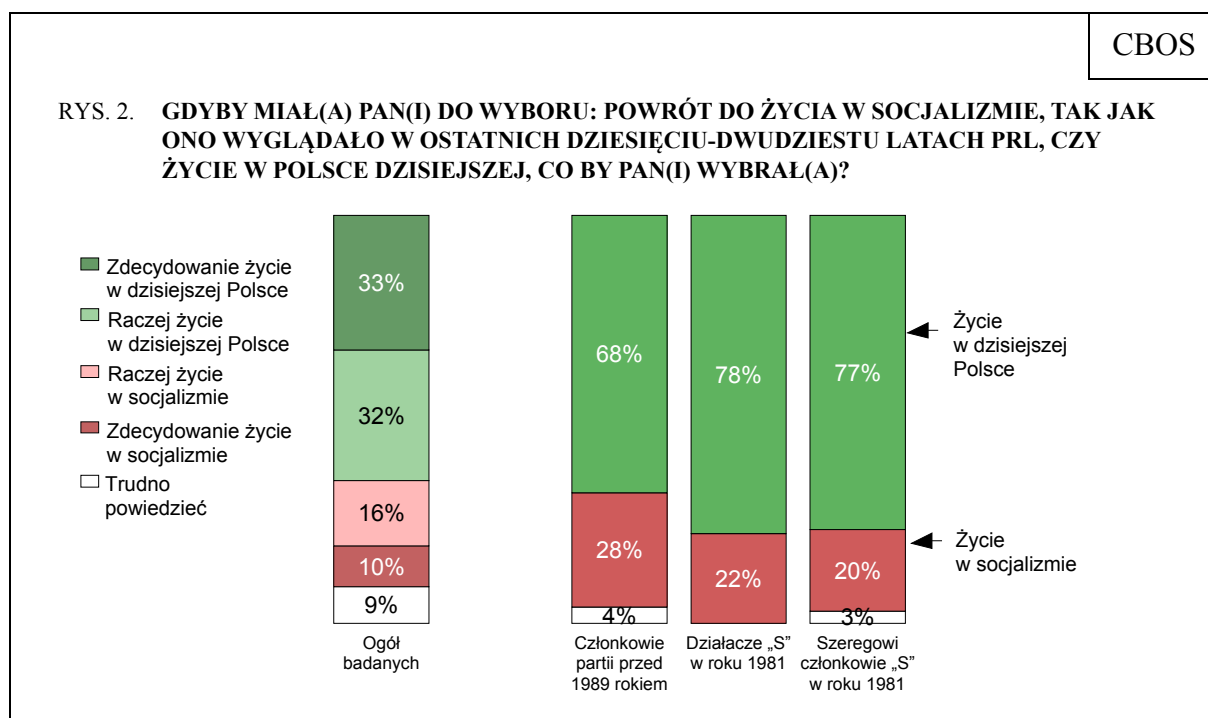

Oceny skutków zmian zależą od położenia społeczno-ekonomicznego ankietowanych oraz od wielkości miejsca zamieszkania. Częściej niż przeciętnie beneficjentami przemian czują się osoby z wyższym wykształceniem (46%), względnie dobrze sytuowane – o miesięcznych dochodach *per capita* powyżej 1500 zł (38%), dobrze oceniające swoje warunki bytowe (37%) oraz mieszkańcy dużych, ponad półmilionowych miast (32%). Biorąc pod uwagę status społeczno-zawodowy badanych jesienią 1988 roku, można powiedzieć, że – we własnym odczuciu – najbardziej skorzystały na zmianach osoby, które zaliczały się wówczas do inteligencji, specjalistów z wyższym wykształceniem. Dużo rzadziej – we własnej opinii – na przemianach zyskały osoby należące do ówczesnej kadry kierowniczej (dyrektorzy oraz kierownicy różnego szczebla).

Ponadto zadowoleniu z efektów przemian sprzyja młodszy wiek (zob. tabele aneksowe).

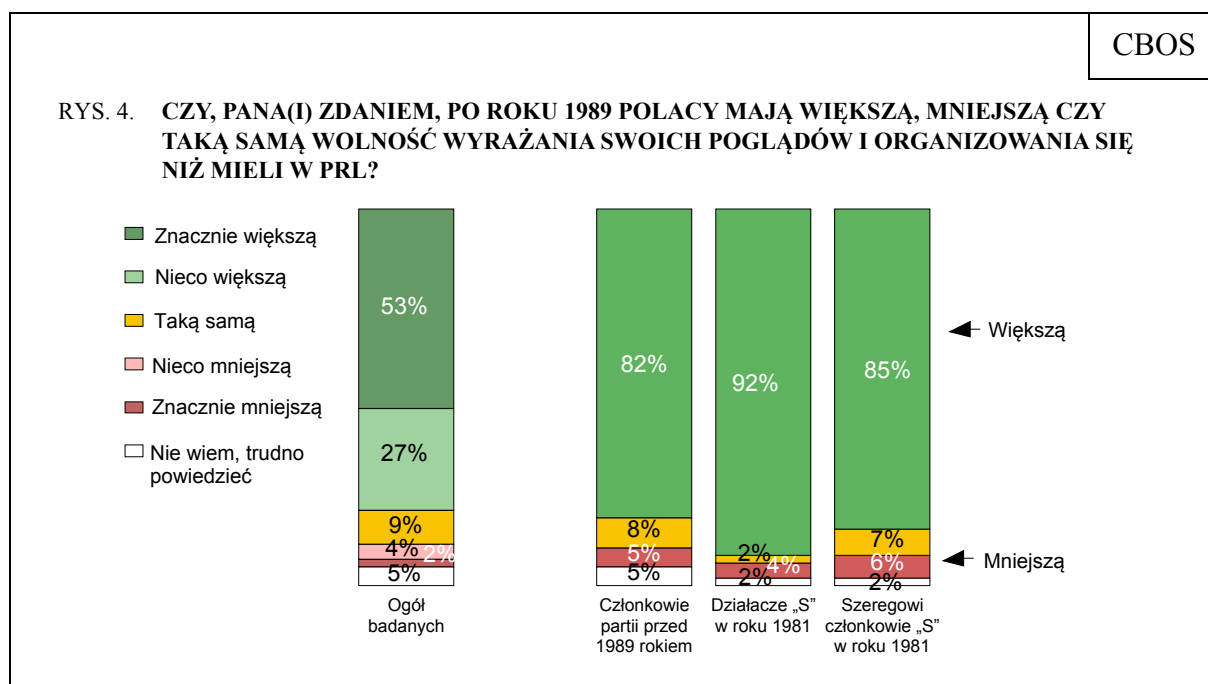
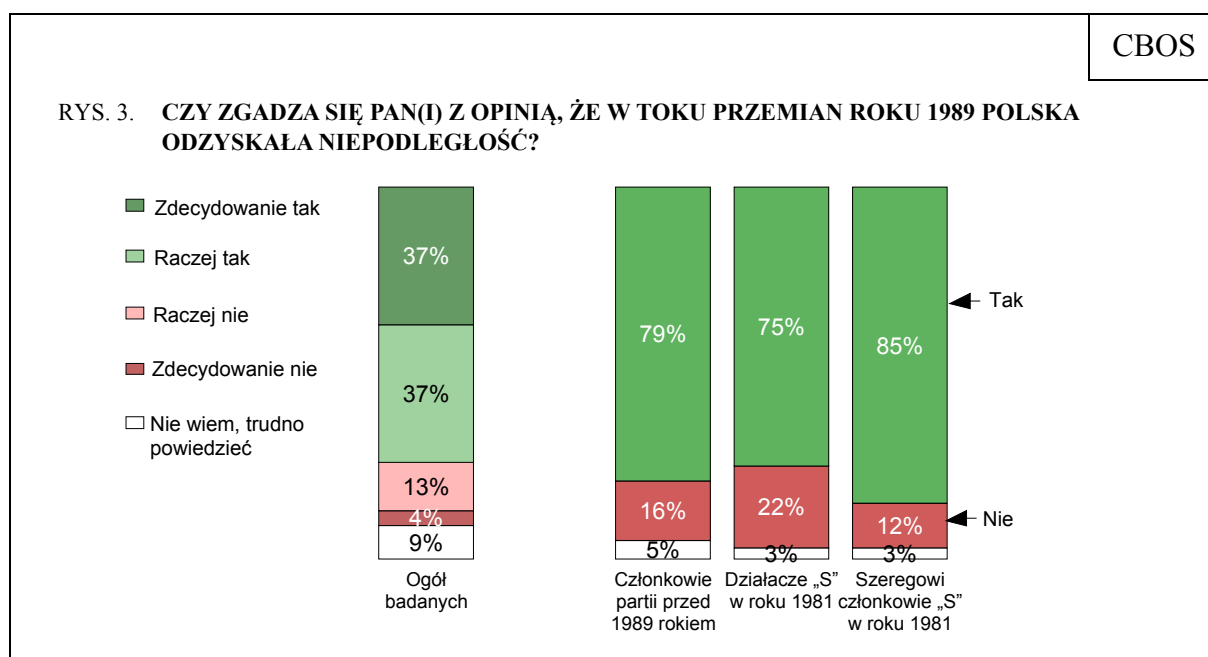
PRL CZY III RP: OCENA ZMIAN SYSTEMOWYCH

Mimo że osoby będące u progu przemian ustrojowych nie tylko ludźmi dorosłymi, ale często także dojrzałymi i ukształtowanymi mają na ogół poczucie, że osobiście nie odniosły wyraźnych korzyści z transformacji, to jednak mając do wyboru życie w dzisiejszej Polsce lub życie w socjalizmie, większość z nich (65%) wybrałaby obecne czasy. Życie w dzisiejszej Polsce częściej niż przeciętnie doceniają osoby, które w okresie tzw. karnawału „Solidarności” należały do związku. Także w tym przypadku istotne znaczenie ma status społeczno-ekonomiczny badanych. Dzisiejsza Polska wydaje się bardziej atrakcyjnym miejscem do życia osobom dobrze wykształconym i sytuowanym niż ludziom znajdującym się w gorszym położeniu. Jednak także wśród osób najslabiej uposażonych i określających swoje warunki bytowe jako złe blisko połowa (44%) – jak deklaruje – wybrałaby życie w obecnej Polsce.

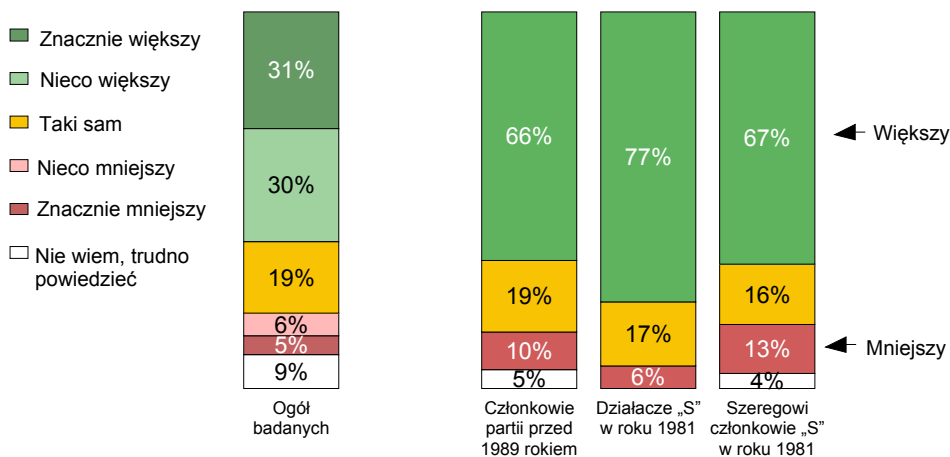
Najogólniej rzecz biorąc, przemiany zapoczątkowane w Polsce w końcu lat osiemdziesiątych to przede wszystkim odzyskanie niezależności politycznej od ZSRR oraz zmiana zasad porządku społecznego: ustroju politycznego i gospodarczego. Jak pokazują wyniki badania, Polacy, którzy przynajmniej ostatnią dekadę PRL-u przeżyli jako dorośli ludzie, doceniają polityczne efekty przemian. Dla blisko trzech czwartych z nich (74%) rok 1989 był rokiem odzyskania niepodległości przez Polskę. W opinii zdecydowanej większości

z nich (80%) Polacy mają obecnie większe możliwości wyrażania swoich poglądów i organizowania się niż mieli w okresie PRL. Większość badanych (61%) przyznaje też, że Polacy mają obecnie większy wpływ na sposób sprawowania władzy niż wówczas. Ponad połowa (51%) uznaje, że ustrój, jaki zbudowano w Polsce po roku 1989, jest bardziej sprawiedliwy. Porównanie między III Rzeczpospolitą a *ancien regime* wypada na korzyść obecnego systemu zarówno w opiniach osób, które przyłączyły się do ruchu Solidarności na początku lat osiemdziesiątych, jak i w opiniach byłych członków partii starego systemu.

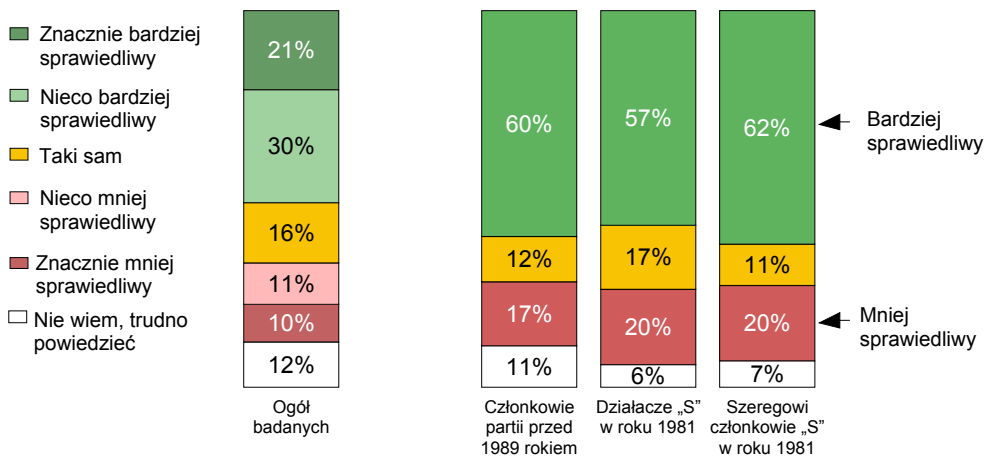
CBOS

RYS. 5. CZY PANA(I) ZDANIEM, PO ROKU 1989 POLACY MAJĄ WIĘKSZY, MNIJSZY CZY TAKI SAM WPLYW NA SPOSÓB SPRAWOWANIA WŁADZY, JAK MIELI W PRL?

CBOS

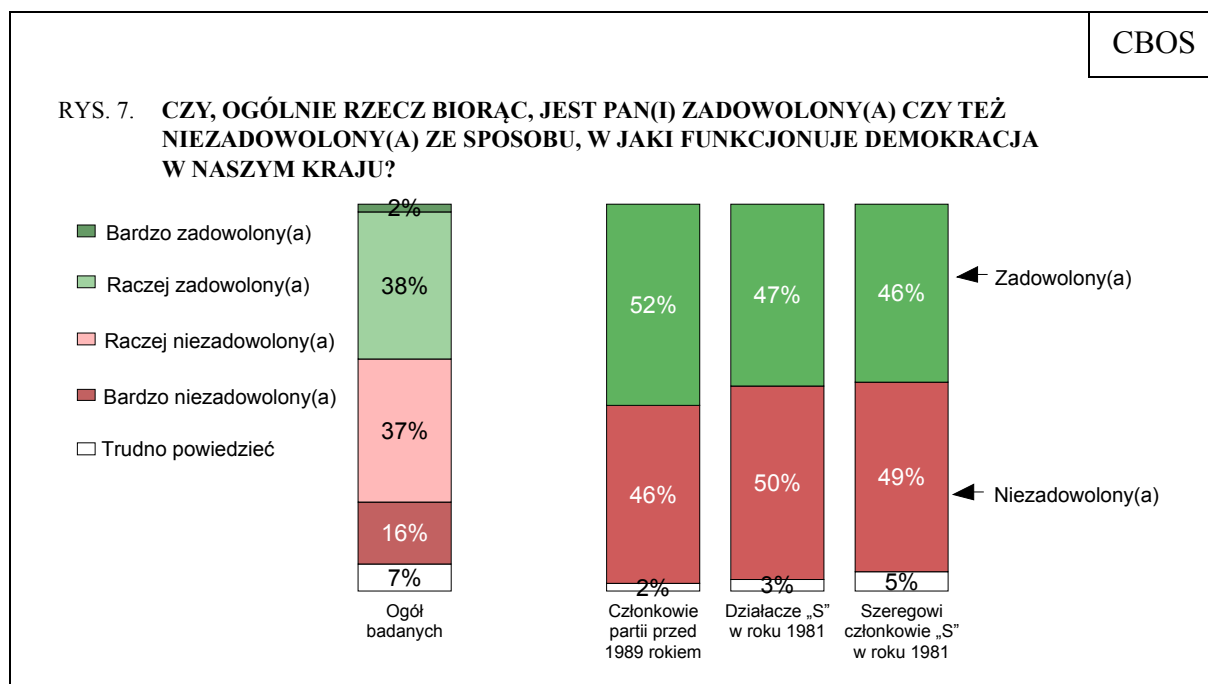
RYS. 6. CZY, PANA(I) ZDANIEM, USTRÓJ JAKI ZBUDOWANO W POLSCE PO ROKU 1989 JEST BARDZIEJ SPRAWIEDLIWY NIŻ TEN, KTÓRY ISTNIAŁ W PRL?

ZADOWOLENIE Z DEMOKRACJI

Pozytywna ocena kierunku przemian, jakie dokonały się w Polsce, nie oznacza całkowitej akceptacji systemu, jaki udało się zbudować. Ponad połowa ankietowanych (53%) ma zastrzeżenia do sposobu funkcjonowania demokracji w Polsce. Zadowolenie z działania demokracji w naszym kraju wyraża dwie piąte badanych. Afiliacje polityczne sprzed roku 1989 nie mają istotnego znaczenia dla oceny funkcjonowania demokracji w Polsce, choć można zauważyć, że osoby, które ze względu na swoją przynależność organizacyjną lub

partyjną opowiedziały się po którejś ze stron politycznego sporu, są bardziej niż przeciętnie zadowolone z polskiej demokracji. Ważny jest natomiast status społeczno-ekonomiczny badanych. Zadowoleniu ze sposobu, w jaki działa demokracja w naszym kraju, sprzyja przede wszystkim wyższe wykształcenie i lepsza sytuacja materialna badanych. I tak dla przykładu: dobrze ocenia polską demokrację 30% respondentów z wykształceniem podstawowym i 60% badanych z wykształceniem wyższym; 22% osób określających warunki materialne swojego gospodarstwa domowego jako złe i 59% oceniających je jako dobre.

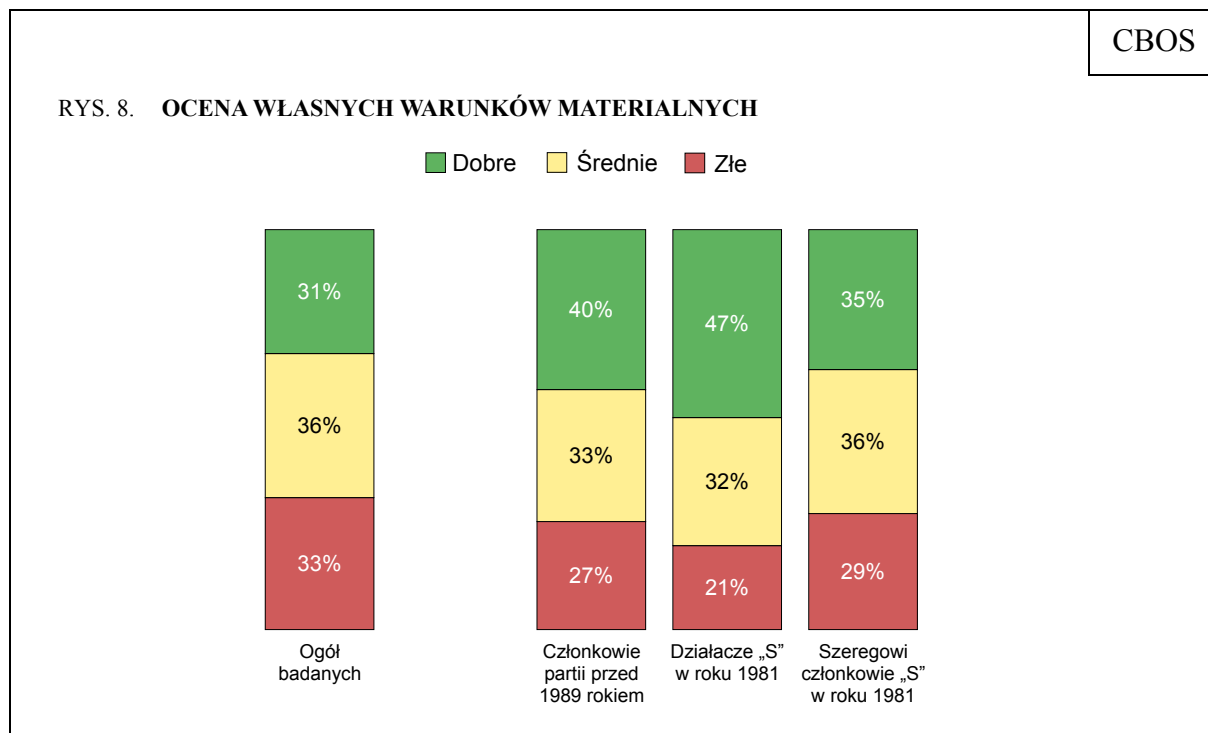

OCENA MATERIALNYCH WARUNKÓW ŻYCIA WCZORAJ I DZIŚ

Jak pokazują analizy, jednym z najistotniejszych czynników wpływających na oceny bilansu przemian i zadowolenie z funkcjonowania demokracji w Polsce jest status materialny badanych. Dobre oceny warunków życia gospodarstwa domowego sprzyjają zarówno akceptacji przemian, jak i zadowoleniu z demokracji. Oceny własnej sytuacji materialnej można pośrednio traktować także jako wskaźnik zadowolenia z przemian gospodarczych w ogóle.

Opinie ankietowanych, a więc osób mających dziś 49 lat i więcej, o własnych warunkach bytowych są zróżnicowane. Stosunkowo największa grupa (36%) ocenia je jako średnie („ani dobre, ani złe”). Pozostali niemal równie często określają je jako dobre (31%), co jako złe (33%). Wyraźnie lepiej niż przeciętnie postrzegają swoją obecną sytuację

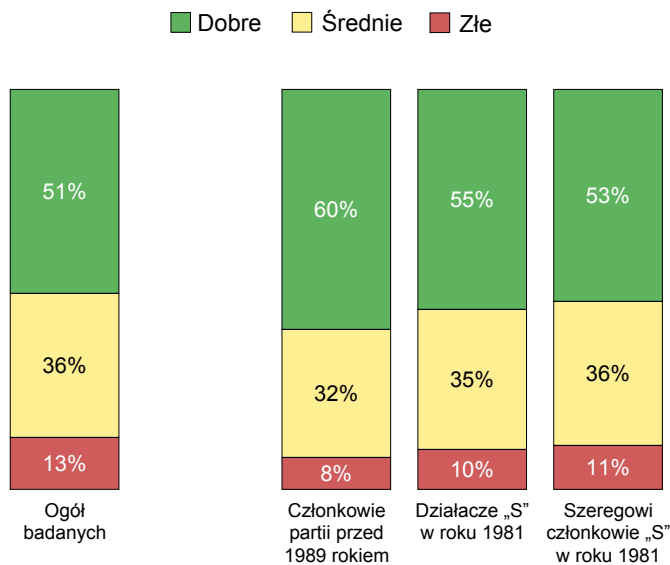
materialną działacze „Solidarności” z 1981 roku. Nieco lepsze niż wśród ogółu ankietowanych są także opinie o własnej sytuacji materialnej wśród byłych szeregowych członków „Solidarności” oraz osób należących przed 1989 do PZPR (ew. SD lub ZSL).

Co ciekawe, obecna sytuacja materialna badanych jest postrzegana przez nich gorzej niż warunki bytowe pod koniec lat osiemdziesiątych. Z dzisiejszej perspektywy ponad połowa osób w wieku średnim i starszym (51%) ocenia, że u schyłku PRL żyło im się dobrze. Więcej niż co trzeci badany (36%) ocenia swoje ówczesne warunki bytowe jako przeciętne, zaś więcej niż co ósmy (13%) określa je jako złe. Jak wynika z dzisiejszych ocen, nieco lepiej niż przeciętnie żyło się wówczas ludziom należącym do partii.

Porównując opinie na temat sytuacji materialnej pod koniec lat osiemdziesiątych i dziś trzeba pamiętać, że oceny poziomu życia są subiektywne i względne, zależą bowiem od kontekstu społecznego, w tym od postrzegania sytuacji bytowej innych grup społecznych. Zdecydowana większość badanych przez nas osób była u schyłku PRL aktywna zawodowo, obecnie zaś największą część z nich stanowią emeryci (46%) i renciści (12%). Jak pokazują badania są to grupy, w których oceny sytuacji materialnej są gorsze niż przeciętnie w całym społeczeństwie. Nie bez znaczenia dla percepcji poziomu życia wówczas i dziś jest fakt, że obecnie większe niż w poprzednim systemie są nierówności ekonomiczne, co wiąże się z wyższym poziomem aspiracji materialnych w społeczeństwie.

RYS. 9. OBECNA OCENA WŁASNYCH WARUNKÓW MATERIALNYCH JESIENIĄ 1988

Warto zauważyć, że ocena zarówno dzisiejszych warunków życia, jak i warunków życia u schyłku PRL wiąże się z wykształceniem. Im wyższy poziom wykształcenia, tym lepsze oceny ówczesnej i dzisiejszej sytuacji materialnej. Związek między wykształceniem a zadowoleniem z warunków życia jest jednak znacznie wyraźniejszy w ocenach obecnej sytuacji. O ile wśród osób z wyższym wykształceniem odsetek zadowolonych z warunków bytu jesienią 1988 i dziś jest niemal taki sam (odpowiednio 63% i 60%), o tyle wśród osób z wykształceniem podstawowym obserwujemy znaczą dysproporcję odsetka zadowolonych (41% pod koniec PRL, 20% obecnie).

DLACZEGO WOLIMY ŻYĆ W DZISIEJSZEJ POLSCE?

Aby stwierdzić, które z omawianych opinii dotyczących skutków przemian (włączając w to także oceny obecnych warunków życia i oceny sytuacji bytowej w schyłkowym okresie PRL) w największym stopniu warunkują deklaracje badanych, czy woleliby żyć w obecnej Polsce czy też w okresie PRL, przeprowadzono analizę regresji. Niemal wszystkie uwzględnione w analizie zmienne mają istotne znaczenie dla deklaracji dotyczących wyboru między życiem w dzisiejszej Polsce a życiem w okresie PRL. Nieistotne okazało się jedynie przekonanie o skutkach zmiany ustroju dla wpływu obywateli na sposób sprawowania władzy. Jak wynika z analiz, o deklarowanym wyborze życia w dzisiejszej Polsce przesądza

przede wszystkim przekonanie, że ustrój zbudowany w Polsce po roku 1989 jest bardziej sprawiedliwy niż ten, który istniał w PRL². Dopiero w drugiej kolejności wybór dzisiejszej Polski determinuje zadowolenie z obecnych warunków materialnych. Pozostałe spośród statystycznie istotnych zależności są już znacznie słabsze.

Tabela 1. Wpływ ocen skutków przemian ustrojowych na deklaracje wyboru życia w obecnej Polsce

Opinie i oceny	Niestandardyzowane współczynniki kierunkowe regresji liniowej	
	B	Poziom istotności
Ustrój jaki zbudowano w Polsce po roku 1989 jest bardziej sprawiedliwy niż ten, który istniał w PRL	0,34	p <0,001
Dobra ocena własnych warunków materialnych	0,21	p <0,001
Po roku 1989 Polacy mają większą wolność wyrażania swoich poglądów i organizowania się niż mieli w PRL	0,12	p <0,001
W toku przemian roku 1989 Polska odzyskała niepodległość?	0,11	p <0,001
Zadowolenie ze sposobu, w jaki funkcjonuje demokracja w Polsce	0,09	p <0,01
Dobra ocena własnych warunków materialnych jesienią 1988	-0,06	p <0,05
Po roku 1989 Polacy mają większy wpływ na sposób sprawowania władzy, jak mieli w PRL	0,02	p >0,05

Jak ogromne znaczenie dla akceptacji dzisiejszej Polski ma poczucie, że obecny system jest bardziej sprawiedliwy od poprzedniego, pokazuje bardzo wyraźne zróżnicowanie opinii w tej kwestii wśród osób, które wybrałyby życie w obecnej Polsce i wśród tych, które wolałyby raczej cofnąć czas i wrócić do ostatnich dekad PRL. Ponad dwie trzecie zwolenników dzisiejszej Polski uważa, że ustrój, jaki udało się zbudować po 1989 roku, jest bardziej sprawiedliwy od poprzedniego. Z opinią tą zgadza się jedynie co piąta osoba, która tęskni za życiem w PRL-u. Połowa spośród zwolenników PRL-u jest przeciwnego zdania, uznając obecny ustrój za mniej sprawiedliwy od poprzedniego.

Tabela 2

Czy, Pana(i) zdaniem, ustrój jaki zbudowano w Polsce po roku 1989 jest bardziej sprawiedliwy niż ten, który istniał w PRL?	Gdyby miał(a) Pan(i) do wyboru: powrót do życia w socjalizmie, tak jak ono wyglądało w ostatnich dziesięciu-dwudziestu latach PRL, czy życie w Polsce dzisiejszej, co by Pan(i) wybrał(a)?		
	Życie w dzisiejszej Polsce	Życie w socjalizmie	Trudno powiedzieć
	w procentach		
Bardziej sprawiedliwy	68	20	28
Taki sam	14	19	14
Mniej sprawiedliwy	9	50	26
Trudno powiedzieć	9	11	32
Ogółem	100	100	100

² O tym, jak Polacy rozumieją pojęcie sprawiedliwości, można przeczytać w kom. CBOS „Polacy o sprawiedliwości społecznej”, marzec 2012 (oprac. K. Kowalczyk).

POCZUCIE WPŁYWU NA SPRAWY PUBLICZNE

Jak wspomniano, w opinii badanych wpływ obywateli na życie publiczne po roku 1989 wzrósł. Jednocześnie jednak nie jest to kwestia istotna dla akceptacji obecnego ustroju politycznego. Brak takiego związku może świadczyć o tym, że mimo zmiany ustroju, poczucie podmiotowości obywatelskiej nadal nie jest wysokie. Wydaje się, że tak jest w istocie, o czym przekonują wyniki innych badań CBOS realizowanych na próbach reprezentatywnych dla ogółu dorosłych mieszkańców Polski. Wskazują one na dość wysoki poziom alienacji politycznej i niski stopień identyfikacji z istniejącymi partiami politycznymi. Dla przykładu: w badaniu realizowanym jesienią 2010 roku aż 79% ankietowanych zgodziło się ze stwierdzeniem, że ludzie tacy jak oni nie mają żadnego wpływu na to, co robi rząd. Wprawdzie od początku transformacji ustrojowej rośnie poczucie podmiotowości obywatelskiej, jednak większość Polaków nadal uważa, że ludzie tacy jak oni nie mają wpływu na sprawy kraju. Zdecydowanie lepiej jest na poziomie lokalnym: w 2010 po raz pierwszy ponad połowa Polaków uznała, że zwykli ludzie mają możliwość realnego oddziaływania na sprawy swojego miasta czy gminy³.

Próba, na której przeprowadzono obecne badanie, umożliwia nam prześledzenie, kiedy, poczynając od roku 1980, Polacy mieli poczucie, że ich postawy i działania mają wpływ na to, co dzieje się w kraju. Z konieczności musimy się oczywiście opierać na retrospektywnych deklaracjach badanych, wspomnieniach przywoływanych niekiedy po upływie kilkudziesięciu już lat, poddanych refleksji i być może także – w jakiejś mierze – przewartościowaniu. Pokazują one zatem obraz minionej rzeczywistości z dzisiejszej perspektywy.

W ostatniej dekadzie PRL większość Polaków nie miała poczucia, że poprzez swoje działania mogą oddziaływać na sytuację w kraju. Rozbudzeniu poczucia obywatelskiej podmiotowości sprzyjał okres powstania i legalnej działalności pierwszej „Solidarności”. Wyniki badania pokazują jednak, że poczucie wpływu na sprawy kraju nie było wówczas powszechne, ale towarzyszyło przede wszystkim tym, którzy byli zaangażowani w działalność tego ruchu. Przekonanie, że postawa ludzi takich jak oni miała w latach 1980-81 znaczenie dla tego, co działo się w kraju, wyraża dziś niecałe dwie piąte ogółu ankietowanych (37%). Wśród członków związku odsetek osób deklarujących, że mieli wpływ

³ Więcej na ten temat w kom. CBOS: „Samorządność w Polsce - bilans dwudziestolecia” (oprac. M. Herrmann), październik 2010, oraz „Zmiany w psychologicznych profilach elektoratów partyjnych” (oprac. B. Roguska), luty 2011.

na sprawy kraju, wynosi 61%, zaś wśród związkowych działaczy sięga 73%. Także później, w okresie stanu wojennego oraz w okresie poprzedzającym obrady Okrągłego Stołu, działaczom Solidarności częściej niż innym towarzyszyło poczucie, że ich postawa ma znaczenie dla tego, co się dzieje w kraju.

Tabela 3

	Ogół badanych	Członkowie partii przed 1989 rokiem	Działacze „S” w roku 1981	Szeregowi członkowie „S” w roku 1981
w procentach				
Czy ma Pan(i) poczucie, że w latach 1980-81, w okresie legalnego działania „Solidarności”, postawa takich ludzi jak Pan(i) miała istotne znaczenie dla tego, co działo się w Polsce?				
Tak, istotne znaczenie	14	41	73	61
Tak, pewne znaczenie	23			
Nie miała specjalnego znaczenia	38	53	26	37
Zupełnie nie miała znaczenia	18			
Nie wiem, trudno powiedzieć	7	6	1	2
Czy ma Pan(i) poczucie, że w stanie wojennym postawa takich ludzi jak Pan(i) miała istotne znaczenie dla tego, co działo się w Polsce?				
Tak, istotne znaczenie	9	31	50	39
Tak, pewne znaczenie	18			
Nie miała specjalnego znaczenia	41	63	49	57
Zupełnie nie miała znaczenia	25			
Nie wiem, trudno powiedzieć	7	6	1	4
Czy ma Pan(i) poczucie, że w końcu lat 80., w okresie poprzedzającym obrady Okrągłego Stołu, postawa takich ludzi jak Pan(i) miała istotne znaczenie dla tego, co działo się w Polsce?				
Tak, istotne znaczenie	8	35	48	38
Tak, pewne znaczenie	19			
Nie miała specjalnego znaczenia	38	59	48	56
Zupełnie nie miała znaczenia	26			
Nie wiem, trudno powiedzieć	9	6	4	6
Czy ma Pan(i) poczucie, że w czasie wyborów z czerwca 1989 roku, postawa takich ludzi jak Pan(i) miała istotne znaczenie dla tego, co działo się w Polsce?				
Tak, istotne znaczenie	31	60	81	74
Tak, pewne znaczenie	29			
Nie miała specjalnego znaczenia	22	32	18	21
Zupełnie nie miała znaczenia	10			
Nie wiem, trudno powiedzieć	8	8	1	5
Czy ma Pan(i) poczucie, że postawy i działania ludzi takich jak Pan(i) miały istotne znaczenie dla tego, w jaki sposób dokonały się polskie przemiany ustrojowe?				
Tak, istotne znaczenie	8	36	65	49
Tak, pewne znaczenie	26			
Nie miała specjalnego znaczenia	37	58	35	46
Zupełnie nie miała znaczenia	20			
Nie wiem, trudno powiedzieć	9	6	0	5

Jak wynika z deklaracji, podmiotowość obywatelską przywróciły społeczeństwu wybory z czerwca 1989 roku. Przekonanie, że od ich działań i postaw zależy sytuacja w kraju,

miało wówczas 60% badanych. Szczególnie często poczucie oddziaływania na bieg zdarzeń w Polsce miały w czasie czerwcowych wyborów osoby, które w 1981 roku należały do „Solidarności” (74%) a przede wszystkim działacze związkowi (81%).

Jakkolwiek wybory do Sejmu kontraktowego postrzegane są jako wydarzenie przełomowe, tylko nieco więcej niż co trzeci ankietowany (36%) ma poczucie, że ludzie tacy jak on mieli szerszy wpływ na kształt polskich przemian ustrojowych. Przekonanie to częściej niż przeciętnie wyrażają członkowie (49%), a przede wszystkim działacze pierwszej „Solidarności” (65%).

Choć demokracja to nie tylko procedury wyborcze, nie sposób wyobrazić sobie system demokratyczny bez wolnych wyborów. Jak pokazują choćby badania CBOS z ponad dwudziestu ostatnich lat, wybory z reguły sprzyjają wzmocnieniu poczucia podmiotowości obywatelskiej i identyfikacji z systemem demokratycznym. Ogółem 46% badanych będących dziś w średnim i starszym wieku ma poczucie, że ich postawa w czasie wyborów parlamentarnych ma znaczenie dla tego, co dzieje się w kraju. To dużo, jeśli za punkt odniesienia przyjmą okres PRL-u: nawet w czasie tzw. karnawału „Solidarności” poczucie wpływu na sytuację w kraju było niższe niż dziś podczas wolnych wyborów (uwzględniając odczucia ogółu badanych, nie zaś tej części spośród nich, która była zaangażowana w działalność związku w roku 1981, i biorąc poprawkę na to, że z konieczności poddajemy analizie retrospektywne deklaracje). Z drugiej strony to niewiele, bo równie duża część osób (47%) deklaruje, że ich postawa w czasie wyborów do Sejmu i Senatu nie ma znaczenia dla tego, co dzieje się w kraju. Poczucie wpływu na sytuację w kraju w czasie wyborów jest częstsze niż przeciętnie wśród członków „Solidarności” z roku 1981 (55%), a przede wszystkim wśród działaczy związkowych z tego okresu (67%), ale także wśród byłych członków PZPR i jej partii satelickich (58%), którzy wcześniej (poza wyborami do Sejmu kontraktowego) nie czuli się na ogół podmiotami współkształtującymi rzeczywistość.

Tabela 4

Czy w czasie wyborów, takich jak te do Sejmu i Senatu, ma Pan(i) poczucie, że postawa takich ludzi jak Pan(i) ma istotne znaczenie dla tego, co dzieje się w Polsce?				
	Ogół badanych	Członkowie partii przed 1989 rokiem	Działacze „S” w roku 1981	Szeregowi członkowie „S” w roku 1981
	w procentach			
Tak, istotne znaczenie	19	58	67	55
Tak, pewne znaczenie	27			
Nie miała specjalnego znaczenia	32	39	31	38
Zupełnie nie miała znaczenia	15			
Nie wiem, trudno powiedzieć	7	3	2	7

O wpływie poczucia podmiotowości obywatelskiej na stopień zadowolenia z funkcjonowania demokracji przekonuje zróżnicowanie ocen działania systemu demokratycznego w Polsce wśród osób przekonanych, że ich postawa w czasie wyborów parlamentarnych ma wpływ na sytuację w kraju, oraz wśród tych, którzy tej zależności nie dostrzegają. Odsetek zadowolonych z polskiej demokracji w pierwszej grupie sięga 59%, w drugiej wynosi zaledwie 22%.

Tabela 5

Czy, ogólnie rzecz biorąc, jest Pan(i) zadowolony(a) czy też niezadowolony(a) ze sposobu, w jaki funkcjonuje demokracja w naszym kraju?	Czy w czasie wyborów, takich jak te do Sejmu i Senatu, ma Pan(i) poczucie, że postawa takich ludzi jak Pan(i) ma istotne znaczenie dla tego, co dzieje się w Polsce?		
	Tak	Nie	Trudno powiedzieć
	w procentach		
Zadowolony(a)	59	22	24
Niezadowolony(a)	38	69	52
Trudno powiedzieć	3	9	24
Ogółem	100	100	100

Polacy w średnim i starszym wieku, którzy ostatnią dekadę PRL przeżyli już jako dorośli ludzie, spoglądają w przeszłość bez większych sentymentów. Większość z nich deklaruje, że mając wybór między życiem w PRL i życiem w dzisiejszej Polsce, wybrałaby czasy obecne. Wolą dzisiejszą Polskę, mimo że osobiście nie w pełni czują się beneficjentami transformacji i nie zawsze podoba im się sposób, w jaki funkcjonuje polska demokracja. Co więcej, porównując z perspektywy czasu materialne warunki swojego gospodarstwa domowego jesienią 1988 i dziś, skłonni są sądzić, że były one lepsze u schyłku PRL. Najistotniejsze znaczenie dla akceptacji dzisiejszej Polski ma przekonanie, że ustrój, jaki zbudowano po roku 1989, jest bardziej sprawiedliwy od poprzedniego systemu. Jak wynika z wcześniejszych badań CBOS, ważnym komponentem społecznie konstruowanej definicji sprawiedliwości jest równość szans, niwelowanie różnic w dostępie poszczególnych grup społecznych do edukacji i wysokich pozycji społecznych.

Choć w odczuciu większości badanych Polacy mają dziś większy niż w okresie PRL wpływ na sposób sprawowania władzy, to poczucie podmiotowości politycznej nadal nie jest wysokie. Tylko niespełna połowa badanych uważa, że dziś w czasie wyborów parlamentarnych postawa takich ludzi jak oni ma znaczenie dla tego, co dzieje się w Polsce. Członkowie „Solidarności” z roku 1981, a przede wszystkim ówcześni działacze związkowi, należą do tych grup, które zarówno w ostatniej dekadzie PRL, jak i obecnie wyróżniają się ponadprzeciętnym poczuciem możliwości oddziaływania na sprawy publiczne.

Opracowała
Beata ROGUSKA

A N E K S

Tabela 1

		Słyszeli różne opinie o skutkach zmian w naszym kraju. Gdyby Pan(i) miał(a) określić sytuację swoją i swojej rodziny, to czy zaliczył(a)by Pan(i) siebie do tych, którzy:				Liczba osób
		zyskali na zmianach	stracili na zmianach	ani nie zyskali, ani nie stracili	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	
Ogółem		19	19	59	3	980
Płeć	Mężczyźni	20	21	56	3	429
	Kobiety	18	18	61	3	550
Wiek	49-54 lata	25	20	53	2	233
	55-64	20	21	57	2	373
	65 lat i więcej	14	17	64	5	374
Miejsce zamieszkania	Wieś	15	19	63	4	353
	Miasto do 20 tys.	16	24	60	1	146
	20-100 tys.	17	24	56	3	183
	101-500 tys.	21	14	60	5	172
	501 tys. i więcej mieszk.	32	17	47	3	126
Wykształcenie	Podstawowe	10	19	66	5	269
	Zasadnicze zawodowe	12	22	65	1	265
	Średnie	21	22	55	2	327
	Wyższe	46	7	41	6	120
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	7	31	59	3	87
	501-750	13	29	55	2	90
	751-1000	9	23	65	4	165
	1001-1500	17	20	62	2	232
	Powyżej 1500 zł	38	9	50	3	210
Grupa społ.-zawod. jesienią 1988	Kadra kierownicza	22	14	54	10	58
	Inteligencja, spec. z wyższym wyksz.	47	8	41	4	75
	Pracownicy adm.-biurowi, spec. niższego szczebla	23	20	55	2	146
	Pracownicy fiz.-umysłowi	18	20	60	1	95
	Robotnicy wykwalifikowani	11	25	62	1	202
	Robotnicy niewykwalifik.	10	24	63	4	78
	Rolnicy	14	19	62	5	136
	Inni pracujący	22	12	64	2	52
	Emeryci i renciści	12	17	68	2	77
Inni niepracujący	23	23	51	4	60	
Ocena własnych war. mater.	Złe	6	37	55	3	320
	Średnie	15	17	65	4	353
	Dobre	37	4	56	3	307
Zainteresowanie polityką	Duże	34	17	47	2	161
	Średnie	22	18	58	2	427
	Niewielkie	10	23	65	3	178
	Brak zainteresowania	8	22	64	6	210
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	20	19	56	6	77
	Raz w tygodniu	19	17	62	2	468
	1-2 razy w miesiącu	18	20	59	4	149
	Kilka razy w roku	18	26	54	2	199
	W ogóle nie uczestniczy	21	18	54	7	87
Poglądy polityczne	Lewica	12	26	59	2	144
	Centrum	22	20	55	2	277
	Prawica	24	14	59	3	334
	Trudno powiedzieć	10	23	62	5	225
Członkostwo w zw. zawodowych w 1981	Działacz Solidarności	33	19	45	3	51
	Członek Solidarności	21	20	55	4	214
	Członek zw. branżowych	19	16	61	4	105
	Niezrzeszony	17	20	61	3	604
Członkostwo w partiach politycznych przed 1989	Tak	19	20	56	5	112
	Nie	19	19	59	3	868
Bilans przemian dla respondentów	Zyskali na zmianach	100				183
	Stracili na zmianach		100			191
	Ani nie zyskali, ani nie stracili			100		575
	Trudno powiedzieć				100	30

Tabela 2

		Gdyby miał(a) Pan(i) do wyboru: powrót do życia w socjalizmie, tak jak ono wyglądało w ostatnich dziesięciu-dwudziestu latach PRL, czy życie w Polsce dzisiejszej, co by Pan(i) wybrał(a)?			Liczba osób
		Życie w dzisiejszej Polsce	Życie w socjalizmie	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	
Ogółem		65	26	9	978
Płeć	Mężczyźni	66	28	7	428
	Kobiety	64	25	11	549
Wiek	49-54 lata	67	23	9	233
	55-64	66	28	6	371
	65 lat i więcej	62	26	12	374
Miejsce zamieszkania	Wieś	57	32	11	354
	Miasto do 20 tys.	64	27	8	145
	20-100 tys.	65	26	9	183
	101-500 tys.	69	23	7	170
	501 tys. i więcej mieszk.	77	14	9	126
Wykształcenie	Podstawowe	49	39	12	269
	Zasadnicze zawodowe	59	33	9	263
	Średnie	73	19	8	326
	Wyższe	89	3	7	121
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	46	42	12	87
	501-750	60	35	5	90
	751-1000	58	30	12	165
	1001-1500	63	28	9	232
	Powyżej 1500 zł	83	13	4	210
Grupa społ.-zawod. jesienią 1988	Kadra kierownicza	84	11	5	58
	Inteligencja, spec. z wyższym wyksz.	91	4	4	75
	Pracownicy adm.-biurowi, spec. niższego szczebla	74	16	10	146
	Pracownicy fiz.-umysłowi	51	37	11	95
	Robotnicy wykwalifikowani	61	33	5	201
	Robotnicy niewykwalifik.	48	41	11	78
	Rolnicy	57	30	13	136
	Inni pracujący	76	16	8	52
	Emeryci i renciści	56	33	11	77
Inni niepracujący	60	26	14	59	
Ocena własnych war. mater.	Złe	44	45	11	319
	Średnie	67	23	10	352
	Dobre	83	11	6	307
Zainteresowanie polityką	Duże	81	15	4	161
	Średnie	69	24	7	426
	Niewielkie	58	33	9	177
	Brak zainteresowania	49	35	16	209
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	77	14	8	77
	Raz w tygodniu	66	26	8	467
	1-2 razy w miesiącu	55	30	15	148
	Kilka razy w roku	63	29	8	200
	W ogóle nie uczestniczy	66	23	10	86
Poglądy polityczne	Lewica	60	35	5	143
	Centrum	69	24	7	277
	Prawica	78	15	7	334
	Trudno powiedzieć	41	40	19	224
Członkostwo w zw. zawodowych w 1981	Działacz Solidarności	79	21		51
	Członek Solidarności	77	20	4	214
	Członek zw. branżowych	67	25	8	105
	Niezrzeszony	59	29	12	602
Członkostwo w partiach politycznych przed 1989	Tak	68	28	4	112
	Nie	64	26	10	866
Bilans przemian dla respondentów	Zyskali na zmianach	96	3	1	183
	Stracili na zmianach	30	60	10	191
	Ani nie zyskali, ani nie stracili	67	23	10	572
	Trudno powiedzieć	58	16	26	30

Tabela 3

		Czy Pana(i) zdaniem, po roku 1989 Polacy mają większy, mniejszy czy taki sam wpływ na sposób sprawowania władzy, jak mieli w PRL?				Liczba osób
		Większy	Taki sam	Mniejszy	Nie wiem, trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	
Ogółem		61	19	11	9	979
Płeć	Mężczyźni	64	20	11	5	429
	Kobiety	58	18	12	12	550
Wiek	49-54 lata	71	15	7	7	233
	55-64	62	19	11	8	371
	65 lat i więcej	54	21	14	12	375
Miejsce zamieszkania	Wieś	56	18	10	15	353
	Miasto do 20 tys.	61	21	12	6	147
	20-100 tys.	61	18	17	5	182
	101-500 tys.	63	22	9	6	172
	501 tys. i więcej mieszk.	71	14	9	6	125
Wykształcenie	Podstawowe	47	23	13	17	268
	Zasadnicze zawodowe	60	19	14	6	264
	Średnie	68	15	10	7	327
	Wyższe	73	18	7	2	121
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	56	21	12	11	86
	501-750	55	21	13	11	90
	751-1000	52	22	14	12	165
	1001-1500	60	21	11	8	232
	Powyżej 1500 zł	70	16	11	3	210
Grupa społ.-zawod. jesienią 1988	Kadra kierownicza	67	22	9	1	59
	Inteligencja, spec. z wyższym wykształceniem	76	13	8	4	76
	Pracownicy adm.-biurowi, spec. niższego szczebla	70	15	9	7	145
	Pracownicy fiz.-umysłowi	64	13	13	10	95
	Robotnicy wykwalifikowani	57	22	13	8	201
	Robotnicy niewykwalifik.	47	25	13	15	77
	Rolnicy	59	14	9	19	136
	Inni pracujący	72	19	8	1	52
Ocena własnych war. mater.	Złe	51	21	17	12	319
	Średnie	61	19	10	10	353
	Dobre	71	16	8	5	307
Zainteresowanie polityką	Duże	74	14	11	1	160
	Średnie	68	17	10	5	427
	Niewielkie	56	23	10	11	179
	Brak zainteresowania	40	22	16	22	208
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	53	18	17	13	78
	Raz w tygodniu	60	19	10	10	467
	1-2 razy w miesiącu	63	17	12	9	149
	Kilka razy w roku	66	18	12	5	199
	W ogóle nie uczestniczy	56	23	11	10	87
Poglądy polityczne	Lewica	55	23	17	5	144
	Centrum	63	19	12	6	277
	Prawica	73	16	6	5	335
	Trudno powiedzieć	43	20	16	21	223
Członkostwo w zw. zawodowych w 1981	Działacz Solidarności	75	18	6		51
	Członek Solidarności	67	16	13	4	214
	Członek zw. branżowych	55	26	13	6	105
	Niezrzeszony	59	18	11	12	603
Członkostwo w partiach politycznych przed 1989	Tak	67	18	9	5	112
	Nie	60	19	12	10	867
Bilans przemian dla respondentów	Zyskali na zmianach	85	9	3	2	183
	Stracili na zmianach	49	23	22	6	189
	Ani nie zyskali, ani nie stracili	58	20	11	12	574
	Trudno powiedzieć	47	21	9	22	30

Tabela 4

		Czy, Pana(i) zdaniem, ustrój jaki zbudowano w Polsce po roku 1989 jest bardziej sprawiedliwy niż ten, który istniał w PRL?				Liczba osób
		Bardziej sprawiedliwy	Taki sam	Mniej sprawiedliwy	Nie wiem, trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	
Ogółem		51	16	21	12	981
Płeć	Mężczyźni	53	16	22	9	429
	Kobiety	50	15	21	14	551
Wiek	49-54 lata	61	13	15	11	233
	55-64	51	14	23	12	373
	65 lat i więcej	47	18	23	12	375
Miejsce zamieszkania	Wieś	40	21	25	14	354
	Miasto do 20 tys.	54	18	22	7	147
	20-100 tys.	54	8	24	13	182
	101-500 tys.	57	17	16	10	172
	501 tys. i więcej mieszk.	69	7	15	10	126
	Podstawowe	36	21	28	15	268
	Zasadnicze zawodowe	48	18	24	11	265
	Średnie	60	12	17	11	328
Wykształcenie	Wyższe	71	8	12	8	121
	Do 500 zł	48	19	25	8	87
Dochody na jedną osobę	501-750	47	12	27	14	90
	751-1000	39	18	31	13	165
	1001-1500	55	14	21	10	232
	Powyżej 1500 zł	67	10	14	8	211
Grupa społ.-zawod. jesienią 1988	Kadra kierownicza	63	11	18	8	59
	Inteligencja, spec. z wyższym wyksz.	69	8	9	14	76
	Pracownicy adm.-biurowi, spec. niższego szczebla	60	15	14	11	146
	Pracownicy fiz.-umysłowi	51	12	24	12	95
	Robotnicy wykwalifikowani	48	17	26	9	201
	Robotnicy niewykwalifik.	37	17	39	7	78
	Rolnicy	35	24	23	19	136
	Inni pracujący	61	15	17	7	52
	Emeryci i renciści	47	18	21	15	77
Ocena własnych war. mater.	Inni niepracujący	62	10	17	11	60
	Złe	36	21	30	13	320
	Średnie	53	17	19	11	354
Zainteresowanie polityką	Dobre	66	8	15	10	307
	Duże	70	7	20	3	161
	Średnie	61	14	17	8	427
	Niewielkie	41	23	25	11	179
Udział w prakt. religijnych	Brak zainteresowania	27	19	28	26	209
	Kilka razy w tygodniu	52	18	18	11	78
	Raz w tygodniu	51	14	23	12	468
	1-2 razy w miesiącu	49	18	21	12	149
	Kilka razy w roku	54	15	21	11	199
Poglądy polityczne	W ogóle nie uczestniczy	53	17	17	13	87
	Lewica	45	17	28	10	144
	Centrum	55	16	20	9	277
	Prawica	68	11	15	6	335
Członkostwo w zw. zawodowych w 1981	Trudno powiedzieć	27	20	28	24	225
	Działacz Solidarności	56	18	21	5	51
	Członek Solidarności	62	11	20	7	215
	Członek zw. branżowych	51	20	19	10	105
Członkostwo w partiach politycznych przed 1989	Niezrzeszony	47	16	23	14	604
	Tak	59	12	17	12	112
Bilans przemian dla respondentów	Nie	50	16	22	12	869
	Zyskali na zmianach	81	7	7	5	183
	Stracili na zmianach	29	16	41	13	191
	Ani nie zyskali, ani nie stracili	50	18	20	12	574
	Trudno powiedzieć	38	15	11	36	30

Tabela 5

		Czy, ogólnie rzecz biorąc, jest Pan(i) zadowolony(a) czy też niezadowolony(a) ze sposobu, w jaki funkcjonuje demokracja w naszym kraju?					Liczba osób
		Bardzo zadowolony(a)	Raczej zadowolony(a)	Raczej niezadowolony(a)	Bardzo niezadowolony(a)	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	%	
Ogółem		2	38	37	16	7	977
Płeć	Mężczyźni	3	40	35	16	5	428
	Kobiety	1	36	38	17	9	548
Wiek	49-54 lata	2	38	39	15	6	233
	55-64	1	39	40	14	6	371
	65 lat i więcej	3	36	32	20	9	373
Miejsce zamieszkania	Wieś	2	28	42	17	11	353
	Miasto do 20 tys.		48	29	17	7	146
	20-100 tys.	2	34	40	17	7	183
	101-500 tys.	3	45	36	12	5	169
	501 tys. i więcej mieszk.	2	47	28	20	3	126
Wykształcenie	Podstawowe	3	27	39	20	11	268
	Zasadnicze zawodowe	2	33	42	15	8	264
	Średnie	1	43	34	16	6	325
	Wyższe	2	58	27	12	1	121
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	1	31	36	20	11	87
	501-750	2	35	36	17	9	90
	751-1000	1	29	44	21	5	165
	1001-1500	2	40	40	14	5	231
	Powyżej 1500 zł	3	50	30	13	5	210
Grupa społ.-zawod. jesienią 1988	Kadra kierownicza	1	47	33	17	1	58
	Inteligencja, spec. z wyższym wykształceniem	5	58	24	9	4	75
	Pracownicy adm.-biurowi, spec. niższego szczebla		42	39	12	7	145
	Pracownicy fiz.-umysłowi	3	36	31	21	9	95
	Robotnicy wykwalifikowani	3	34	40	18	5	202
	Robotnicy niewykwalifikowani	3	25	42	16	14	78
	Rolnicy	2	26	45	16	11	136
	Inni pracujący	2	44	40	11	4	52
	Emeryci i renciści		41	27	26	6	76
Inni niepracujący	2	36	31	20	11	59	
Ocena własnych war. mater.	Złe	1	21	40	30	8	318
	Średnie	1	37	40	12	10	353
	Dobre	4	55	29	8	4	306
Zainteresowanie polityką	Duże	2	52	27	19	1	160
	Średnie	2	44	35	14	5	426
	Niewielkie	1	27	47	18	7	178
	Brak zainteresowania	2	23	39	19	18	208
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	1	26	46	18	9	77
	Raz w tygodniu	2	38	37	16	7	465
	1-2 razy w miesiącu	3	39	39	11	8	149
	Kilka razy w roku	1	39	36	17	7	200
	W ogóle nie uczestniczy	1	40	22	26	11	86
Poglądy polityczne	Lewica	2	41	36	18	2	143
	Centrum	3	41	37	15	4	276
	Prawica	2	44	35	14	5	334
	Trudno powiedzieć	1	22	39	20	18	224
Członkostwo w zw. zawodowych w 1981	Działacz Solidarności	4	43	28	22	3	51
	Członek Solidarności	2	44	34	15	4	213
	Członek zw. branżowych	2	48	31	14	6	105
	Niezrzeszony	2	33	39	17	9	602
Członkostwo w partiach politycznych przed 1989	Tak	3	49	34	12	2	112
	Nie	2	36	37	17	8	865
Bilans przemian dla respondentów	Zyskali na zmianach	4	67	22	5	2	182
	Stracili na zmianach	1	13	44	38	5	191
	Ani nie zyskali, ani nie stracili	1	36	40	13	9	572
	Trudno powiedzieć	6	38	9	22	26	30

Tabela 6

		Jak Pan(i) ocenia obecne warunki materialne swojego gospodarstwa domowego? Czy są one:			Liczba osób
		złe	ani dobre, ani złe	dobre	
		%	%	%	
Ogółem		33	36	31	982
Płeć	Mężczyźni	33	34	33	430
	Kobiety	33	37	30	551
Wiek	49-54 lata	30	33	37	234
	55-64	33	35	31	373
	65 lat i więcej	33	39	28	375
Miejsce zamieszkania	Wieś	40	33	27	354
	Miasto do 20 tys.	33	42	25	147
	20-100 tys.	31	35	34	183
	101-500 tys.	27	39	34	172
	501 tys. i więcej mieszk.	22	34	44	126
Wykształcenie	Podstawowe	44	37	20	269
	Zasadnicze zawodowe	39	39	22	265
	Średnie	26	36	38	328
	Wyższe	13	27	60	121
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	55	32	13	87
	501-750	55	31	14	90
	751-1000	42	39	19	165
	1001-1500	27	41	32	232
	Powyżej 1500 zł	12	30	58	211
Grupa społ.-zawod. jesienią 1988	Kadra kierownicza	9	46	45	59
	Inteligencja, spec. z wyższym wyksz.	13	25	62	76
	Pracownicy adm.-biurowi, spec. niższego szczebla	32	26	41	146
	Pracownicy fiz.-umysłowi	34	43	23	95
	Robotnicy wykwalifikowani	34	42	24	202
	Robotnicy niewykwalifik.	45	35	20	78
	Rolnicy	48	31	20	136
	Inni pracujący	14	41	45	52
	Emeryci i renciści	33	41	26	77
	Inni niepracujący	38	35	27	60
Ocena własnych war. mater.	Złe	100			320
	Średnie		100		354
	Dobre			100	308
Zainteresowanie polityką	Duże	24	35	41	161
	Średnie	29	35	36	427
	Niewielkie	37	40	23	179
	Brak zainteresowania	42	37	22	210
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	27	46	27	78
	Raz w tygodniu	32	35	33	468
	1-2 razy w miesiącu	34	44	22	149
	Kilka razy w roku	35	29	36	200
	W ogóle nie uczestniczy	31	36	33	87
Poglądy polityczne	Lewica	30	38	32	144
	Centrum	34	34	32	277
	Prawica	25	37	38	335
	Trudno powiedzieć	44	37	19	226
Członkostwo w zw. zawodowych w 1981	Działacz Solidarności	21	32	47	51
	Członek Solidarności	29	36	35	215
	Członek zw. branżowych	31	41	29	105
	Niezrzeszony	35	35	29	605
Członkostwo w partiach politycznych przed 1989	Tak	27	33	40	112
	Nie	33	36	30	870
Bilans przemian dla respondentów	Zyskali na zmianach	10	28	61	183
	Stracili na zmianach	61	32	7	191
	Ani nie zyskali, ani nie stracili	30	40	30	575
	Trudno powiedzieć	30	43	27	30

Tabela 7

		Jak ocenia Pan(i) warunki materialne swojego gospodarstwa domowego jesienią 1988 roku? Czy były one:			Liczba osób
		złe	ani dobre, ani złe	dobre	
		%	%	%	
Ogółem		13	36	51	982
Płeć	Mężczyźni	10	38	52	430
	Kobiety	15	35	50	551
Wiek	49-54 lata	12	33	55	234
	55-64	10	33	57	373
	65 lat i więcej	15	41	44	375
Miejsce zamieszkania	Wieś	16	39	45	354
	Miasto do 20 tys.	14	35	51	147
	20-100 tys.	7	31	62	183
	101-500 tys.	15	35	50	172
	501 tys. i więcej mieszk.	6	40	54	126
Wykształcenie	Podstawowe	20	40	41	269
	Zasadnicze zawodowe	12	40	47	265
	Średnie	10	31	58	328
	Wyższe	5	32	63	121
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	8	29	63	87
	501-750	15	27	58	90
	751-1000	13	42	45	165
	1001-1500	16	35	49	232
	Powyżej 1500 zł	8	38	55	211
Grupa społ.-zawod. jesienią 1988	Kadra kierownicza	6	25	69	59
	Inteligencja, spec. z wyższym wyksz.	9	31	60	76
	Pracownicy adm.-biurowi, spec. niższego szczebla	8	31	61	146
	Pracownicy fiz.-umysłowi	13	41	46	95
	Robotnicy wykwalifikowani	12	40	49	202
	Robotnicy niewykwalifik.	15	39	47	78
	Rolnicy	17	37	45	136
	Inni pracujący	7	22	70	52
Emeryci i renciści		20	46	35	77
	Inni niepracujący	22	39	39	60
Ocena własnych war. mater.	Złe	13	33	54	320
	Średnie	14	46	40	354
	Dobre	11	29	61	308
Zainteresowanie polityką	Duże	7	37	56	161
	Średnie	11	33	56	427
	Niewielkie	15	37	48	179
	Brak zainteresowania	18	41	41	210
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	16	50	35	78
	Raz w tygodniu	14	34	52	468
	1-2 razy w miesiącu	16	37	48	149
	Kilka razy w roku	7	35	57	200
	W ogóle nie uczestniczy	10	38	52	87
Poglądy polityczne	Lewica	9	32	59	144
	Centrum	14	36	50	277
	Prawica	11	38	52	335
	Trudno powiedzieć	16	36	47	226
Członkostwo w zw. zawodowych w 1981	Działacz Solidarności	10	35	55	51
	Członek Solidarności	11	36	53	215
	Członek zw. branżowych	13	35	53	105
	niezrzeszony	14	36	50	605
Członkostwo w partiach politycznych przed 1989	Tak	8	32	60	112
	Nie	13	37	50	870
Bilans przemian dla respondentów	Zyskali na zmianach	13	37	50	183
	Stracili na zmianach	11	25	65	191
	Ani nie zyskali, ani nie stracili	13	40	48	575
	Trudno powiedzieć	22	42	36	30

Tabela 8

		Czy ma Pan(i) poczucie, że w latach 1980–81, w okresie legalnego działania „Solidarności”, postawa takich ludzi jak Pan(i) miała istotne znaczenie dla tego, co działo się w Polsce?					Liczba osób
		Tak, istotne znaczenie	Tak, pewne znaczenie	Nie miała specjalnego znaczenia	Zupełnie nie miała znaczenia	Nie wiem, trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	%	
Ogółem		14	23	38	18	7	980
Płeć	Mężczyźni	20	23	35	16	6	429
	Kobiety	10	23	39	20	8	551
Wiek	49-54 lata	15	25	40	15	4	234
	55-64	15	23	39	17	5	371
	65 lat i więcej	13	22	34	21	10	375
Miejsce zamieszkania	Wieś	11	21	35	20	13	353
	Miasto do 20 tys.	15	26	39	18	2	147
	20-100 tys.	15	21	39	22	3	183
	101-500 tys.	16	19	46	13	6	171
	501 tys. i więcej mieszk.	21	31	31	14	3	126
Wykształcenie	Podstawowe	10	16	32	26	15	269
	Zasadnicze zawodowe	17	23	36	18	6	263
	Średnie	14	26	40	17	3	328
	Wyższe	21	28	44	6	1	121
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	14	20	30	27	8	86
	501-750	17	19	33	20	11	90
	751-1000	13	17	36	23	11	165
	1001-1500	14	24	39	18	6	232
	Powyżej 1500 zł	16	29	40	13	1	211
Grupa społ.-zawod. jesienią 1988	Kadra kierownicza	20	27	42	8	3	59
	Inteligencja, spec. z wyższym wyksz.	18	34	40	9		76
	Pracownicy adm.-biurowi, spec. niższego szczebla	10	31	42	13	4	146
	Pracownicy fiz.-umysłowi	19	13	41	21	6	95
	Robotnicy wykwalifikowani	18	20	38	18	5	202
	Robotnicy niewykwalifik.	10	18	36	20	16	77
	Rolnicy	7	23	33	23	14	136
	Inni pracujący	21	24	26	26	2	52
	Emeryci i renciści	12	21	31	24	11	77
	Inni niepracujący	15	16	43	21	5	59
Ocena własnych war. mater.	Złe	13	17	37	23	10	318
	Średnie	15	22	39	18	6	354
	Dobre	14	30	37	14	5	308
Zainteresowanie polityką	Duże	27	34	25	13	1	160
	Średnie	18	26	40	12	3	427
	Niewielkie	7	18	46	23	7	179
	Brak zainteresowania	4	13	34	30	19	209
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	18	24	38	11	10	78
	Raz w tygodniu	15	23	37	19	7	466
	1-2 razy w miesiącu	15	27	33	19	5	149
	Kilka razy w roku	12	26	39	18	5	200
	W ogóle nie uczestniczy	14	9	47	22	8	87
Poglądy polityczne	Lewica	16	21	39	22	2	144
	Centrum	12	26	40	18	4	277
	Prawica	21	27	35	13	5	335
	Trudno powiedzieć	8	15	38	23	17	224
Członkostwo w zw. zawodowych w 1981	Działacz Solidarności	33	40	15	11	2	51
	Członek Solidarności	26	35	28	9	3	214
	Członek zw. branżowych	16	14	44	20	6	105
	Niezrzeszony	9	19	42	22	9	604
Członkostwo w partiach politycznych przed 1989	Tak	12	29	33	20	6	112
	Nie	15	22	38	18	7	868
Bilans przemian dla respondentów	Zyskali na zmianach	25	27	35	11	2	183
	Stracili na zmianach	15	21	39	19	6	190
	Ani nie zyskali, ani nie stracili	11	23	37	21	8	574
	Trudno powiedzieć	15	14	50	6	15	30

Tabela 9

		Czy ma Pan(i) poczucie, że w czasie wyborów z czerwca 1989 roku, postawa takich ludzi jak Pan(i) miała istotne znaczenie dla tego, co działo się w Polsce?					Liczba osób
		Tak, istotne znaczenie	Tak, pewne znaczenie	Nie miała specjalnego znaczenia	Zupełnie nie miała znaczenia	Nie wiem, trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	%	
Ogółem		31	29	22	10	8	981
Płeć	Mężczyźni	35	30	20	9	6	429
	Kobiety	27	28	23	12	10	551
Wiek	49-54 lata	32	35	18	9	7	234
	55-64	33	28	25	10	4	371
	65 lat i więcej	28	25	21	12	13	375
Miejsce zamieszkania	Wieś	22	29	24	11	14	354
	Miasto do 20 tys.	29	30	25	12	3	147
	20-100 tys.	32	28	23	13	4	183
	101-500 tys.	39	27	20	7	8	171
Wykształcenie	501 tys. i więcej mieszk.	44	31	14	6	6	126
	Podstawowe	20	25	26	13	15	269
	Zasadnicze zawodowe	27	33	22	11	6	264
	Średnie	36	26	22	10	6	328
Dochody na jedną osobę	Wyższe	47	34	11	4	3	121
	Do 500 zł	25	24	27	18	5	87
	501-750	28	31	13	10	17	90
	751-1000	25	24	31	10	10	165
	1001-1500	31	26	24	11	8	232
Grupa społ.-zawod. jesienią 1988	Powyżej 1500 zł	40	34	14	8	4	211
	Kadra kierownicza	48	21	17	11	3	59
	Inteligencja, spec. z wyższym wykształceniem	47	34	8	5	6	76
	Pracownicy adm.-biurowi, spec. niższego szczebla	40	26	22	7	5	146
	Pracownicy fiz.-umysłowi	24	30	27	9	10	95
	Robotnicy wykwalifikowani	33	31	19	13	5	202
	Robotnicy niewykwalifik.	21	23	26	11	19	78
	Rolnicy	16	36	24	12	11	136
	Inni pracujący	32	34	24	8	2	52
	Emeryci i renciści	21	21	27	13	19	77
Ocena własnych war. mater.	Inni niepracujący	34	23	24	12	7	59
	Złe	28	25	22	15	11	319
	Średnie	27	33	24	9	7	354
	Dobre	38	28	19	7	7	308
Zainteresowanie polityką	Duże	55	30	10	2	3	161
	Średnie	35	32	21	7	5	427
	Niewielkie	19	32	28	12	9	179
	Brak zainteresowania	14	18	28	22	19	209
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	39	30	15	4	12	78
	Raz w tygodniu	30	28	23	10	8	467
	1-2 razy w miesiącu	35	29	20	10	6	149
	Kilka razy w roku	30	35	17	11	7	200
	W ogóle nie uczestniczy	23	15	34	15	13	87
Poglądy polityczne	Lewica	26	30	22	16	6	144
	Centrum	32	29	26	8	5	277
	Prawica	43	32	16	4	6	335
	Trudno powiedzieć	14	22	25	20	18	225
Członkostwo w zw. zawodowych w 1981	Działacz Solidarności	56	25	10	8	2	51
	Członek Solidarności	45	29	16	5	5	215
	Członek zw. branżowych	37	32	16	12	4	105
	Niezrzeszony	23	29	26	12	11	604
Członkostwo w partiach politycznych przed 1989	Tak	32	28	21	11	7	112
	Nie	31	29	22	10	8	869
Bilans przemian dla respondentów	Zyskali na zmianach	47	33	12	6	2	183
	Stracili na zmianach	27	28	24	14	7	191
	Ani nie zyskali, ani nie stracili	27	28	24	11	10	574
	Trudno powiedzieć	37	12	23	6	23	30

Tabela 10

		Czy w czasie wyborów, takich jak te do Sejmu i Senatu, ma Pan(i) poczucie, że postawa takich ludzi jak Pan(i) ma istotne znaczenie dla tego, co dzieje się w Polsce?					Liczba osób
		Tak, ma istotne znaczenie	Tak, ma pewne znaczenie	Nie ma specjalnego znaczenia	Zupełnie nie ma znaczenia	Nie wiem, trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	%	
Ogółem		19	27	32	15	7	982
Płeć	Mężczyźni	21	30	30	13	7	430
	Kobiety	18	25	33	16	8	551
Wiek	49-54 lata	23	25	35	10	7	234
	55-64	19	29	33	15	4	373
	65 lat i więcej	17	26	28	18	10	375
Miejsce zamieszkania	Wieś	13	23	36	16	10	354
	Miasto do 20 tys.	18	31	34	14	4	147
	20-100 tys.	24	26	33	15	2	183
	101-500 tys.	22	31	22	15	9	172
	501 tys. i więcej mieszk.	27	28	26	12	7	126
Wykształcenie	Podstawowe	13	18	36	21	13	269
	Zasadnicze zawodowe	18	27	34	15	6	265
	Średnie	21	31	31	11	6	328
	Wyższe	31	37	19	12		121
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	17	21	37	19	5	87
	501-750	22	26	22	21	9	90
	751-1000	12	23	37	20	8	165
	1001-1500	18	25	35	14	8	232
	Powyżej 1500 zł	29	33	24	12	3	211
Grupa społ.-zawod. jesienią 1988	Kadra kierownicza	34	39	15	11	2	59
	Inteligencja, spec. z wyższym wykształceniem	35	34	19	10	2	76
	Pracownicy adm.-biurowi, spec. niższego szczebla	19	33	32	11	4	146
	Pracownicy fiz.-umysłowi	18	25	36	17	5	95
	Robotnicy wykwalifikowani	19	29	31	16	5	202
	Robotnicy niewykwalifik.	14	16	34	25	10	78
	Rolnicy	8	20	42	15	15	136
	Inni pracujący	32	31	26	9	2	52
	Emeryci i renciści	18	16	35	20	11	77
Inni niepracujący	14	28	32	12	14	60	
Ocena własnych war. mater.	Złe	14	20	35	23	7	320
	Średnie	18	28	35	10	9	354
	Dobre	26	33	24	12	5	308
Zainteresowanie polityką	Duże	31	34	20	12	3	161
	Średnie	22	30	34	9	4	427
	Niewielkie	16	25	41	13	5	179
	Brak zainteresowania	7	17	28	31	17	210
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	24	24	28	8	16	78
	Raz w tygodniu	20	29	31	13	8	468
	1-2 razy w miesiącu	15	31	33	16	5	149
	Kilka razy w roku	20	26	32	18	4	200
	W ogóle nie uczestniczy	17	16	33	25	8	87
Poglądy polityczne	Lewica	15	27	35	19	4	144
	Centrum	20	26	35	13	6	277
	Prawica	27	34	25	10	4	335
	Trudno powiedzieć	10	17	35	23	16	226
Członkostwo w zw. zawodowych w 1981	Działacz Solidarności	30	37	16	15	2	51
	Członek Solidarności	24	31	28	10	7	215
	Członek zw. branżowych	23	34	20	19	4	105
	Niezrzeszony	16	23	36	16	8	605
Członkostwo w partiach politycznych przed 1989	Tak	17	41	29	10	4	112
	Nie	20	25	32	16	8	870
Bilans przemian dla respondentów	Zyskali na zmianach	35	39	15	6	5	183
	Stracili na zmianach	11	18	42	24	5	191
	Ani nie zyskali, ani nie stracili	16	27	34	15	8	575
	Trudno powiedzieć	34	20	14	12	21	30